

Spet prevedene Mickiewiczzeve pesmi*

Konec lanskega leta je v zbirki *Lirika* izšel krajši izbor Mickiewiczevih pesmi, ki jih je prevedel Lojze Krakar. Njegovi dosedanja poljski prevodi (Kochanowski, Gałczyński, Różewicz in še mnogi drugi, zlasti v knjigi *Poljska lirika dvajsetega stoletja*) posegajo v razna obdobja bogate poljske književnosti in so s stališča prevodne metrike opazni. Krakar se večinoma loteva še neprevedenih pesemskih besedil, Mickiewiczev izbor pa obsega tudi nekatere v slovenščino že prevedene pesmi, vendar ne izpod peresa Rozke Štefan (razen *Poljski materi*), Dušana Ludvika in Jožeta Udoviča (razen *Pritekle solze so*), ki jih Krakar v opombah pojmuje kot njegove najpomembnejše prevajalce. Prevladujejo balade (*Očetova vrnitev*, *Gospa Twardowska*) in soneti (*Lauri*, *Jutro in večer*, *Strelec*), nekaj je elegij (*Za D. D.*, *Ura*), kratka epska pesnitev *Ordonova utrdba*, končujejo pa se s pesnikovim motom *Solze sem točil*. Največ pesmi je iz Mickiewiczovega vilnsko-kovenskega in ruskega obdobja, manj jih je iz obdobja emigracije. Krakar jih sicer ni uvrstil v posamezne razdelke — kot so to storili poljski uredniki — si pa pesmi sledijo v približnem časovnem in oblikovno-vsebinskem zaporedju. Kot kateri koli drugi so tudi ti prevodi relevantni toliko, kolikor se je prevajalcu posrečilo združiti vsebinsko ustreznost z ustreznim obliko; na to nas opozarja prevajalec kar sam v spremni besedi k svojim prevodom Kochanowskega, ki so izšli pred skoraj dvajsetimi leti v isti zbirki.

Ker so se ob novih prevodih starejše poljske poezije vedno začenjale polemike o vprašanju metrične substitucije poljskega verza, naj bo ta ocena Krakarjevega prevoda bolj verzološko naravnana. Da bi lahko vsaj približno dojeli

problem nadomeščanja vernega izrazila, moramo najprej pojasniti razmerje med slovenskim in poljskim verzom.

Slovenski in poljski verz se med sabo razlikujeta predvsem tedaj, kadar za svoja verzna izrazila izbereta tiste mere, ki so v skladu z njunim pesniškim izročilom. V teh dveh jezikih sta se namreč razvila različna verzna principa, kar je po mnenju teoretikov posledica različnega jezikovnega gradiva pa tudi vpliva evropskih verznihih sestavov. Poljske besede imajo ustaljeno naglasno mesto in ne morejo spreminjati svoje pomenskosti glede na dolžino samoglasnikov. Slovenščina pa je jezik, v katerem so tovrstna nasprotja mogoča. Zato je slovenski tradicionalni verz silabotoničen, tj. upošteva tako dolžino verza kot iktično metrično shemo, poljski pa silabičen in mnogokrat dvodelen: vsebuje stalno število zlogov in besedni premor na istem mestu (cezura), naglasna impulzivnost je prosta, vendar s težnjo po paroksitonični klavzuli, se pravi stalnem naglasu na predzadnjem zlogu. Prevajalčeva naloga torej ni v posnemanju, temveč v ustreznem nadomeščanju verznega izrazila — seveda kolikor gre za merjeno pesniško besedo.

Krakar se je pri prevajanju Mickiewiczza srečeval z naslednjimi tipi poljskega verza:

a) silabični:

— trinajsterec (7+6)

— enajsterec (5+6)

— osmerec

— preplet enajsterca in osmerca

— prosti silabični verz

b) silabotonični (ta je pri Mickiewiczzu redek kot v poljski poeziji sploh, saj pesnika zaradi ožjega

* Adam Mickiewicz, Zbirka *Lirika*, prevedel Lojze Krakar (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1994; *Lirika*).

besednega gradiva omejuje, je pa kljub temu mogoč):

— trohejski osmerec.

Balade in romance je Mickiewicz pisal kot štirivrstične in proste kitične oblike, največkrat v osmercih ali prepletanju enajsterca z osmercem (stanislavovska kitica), in uporabljal prestopne, redkeje zaporedne ali oklepajoče rime. V kombiniranem enajstercu je upošteval cezuro po petem zlogu, ki pa je izrazitejša v njegovih istozložnih pesniških besedilih. Krakar je balade in romance prevajal takole: zlogovne osmerce je bolj ali manj dosledno — v duhu modernističnega prevajanja, z ne prepogostimi odmiki — nadomestil s prepletom amfibraškega osmerca in devterca (*Ribica*), z amfibraškim devtercem (*Marylin grobek*) in trohejskim osmercem (*Gospa Twardowska*); stanislavovsko kitico je nadomeščal z jamskimi enajsterci (*Očetova vrnitev*, *To ljubim*) ali prepleti amfibraškega enajsterca z osmercem (*Prijateljem*, *Odpadnik*); tu je bodisi uvedel moško rimo v enajstercu (*Prijateljem*) ali pa je izvirno prestopno rimanje poenostavil v pretrgano in tako uvedel moški, prestopno nerimani verz (*Odpadnik*).

Zanimiva je primerjava med Krakarjevim in Pretnarjevim prevodom *Gospa Twardowska*. Tone Pretnar jo je prevedel v prostem prepletu trohejskega sedmerca in osmerca ter uporabljal tako oklepajoče kot prestopne ženske in moške rime, ki jih je prosto nizal, Krakar pa se je strogo držal trohejskega osmerca in prestopnih ženskih rim iz izvirnika. V tem pogledu je Pretnarjev prevod modernejši, Krakarjev pa bolj realističen (z označitvijo »realističen« in »modernističen« opozarja Pretnar na različne načine prevajanja Mickiewiczevih sonetov v svoji razpravi *O verzih slovenskih prevodov Mickiewiczevih pesniških besedil*). Zanimiv je tudi Valjavčev prevod *Očetove vrnitve* iz leta 1867: poljsko raznozložno kitico je nadomestil z domačo jamsko baladno kitico, v kateri se prepletata po dva devetzložna in dva osemzložna verza. Krakarjev prevod je nastal v duhu sodobnejšega prevodnega izročila; podobno kot Jože Udovič v prevodu ljubezenske pesmi *Zaloty* (*Snubljenje*) je enajstersko-osmersko kitico v *Očetovi vrnitvi* prevajal izključno z jamskimi enajsterci.

V spremni besedi k prevodu pesmi Kochanowskega Krakar pravi, da slovenščina ni vajena poljskega trinajsterca in da bi ga lahko idealno nadomestila z jamskim enajstercem — vendar bi tako pri vsakem verzu izgubila po dva zloga, kar gotovo ne bi bilo v prid vsebini. Medtem ko je prevajalec pred dvajsetimi leti o tem samo sanjal, pa je pri Mickiewiczevi elegiji *Za D. D.* odločno uresničil svoje nekdanje stališče. Problem zlogovne omejenosti je ponekod reševal z neupoštevanjem nekaterih besed, miselnimi preskoki, metafore je zaokrožal hitreje, iskal je tiste slovenske ustreznice, ki so vsebovale čim manjše število zlogov. Nasprotno je pri *Vrnitvi očeta* — tam je v vsakem drugem verzu pridobil tri zloge — misel razpotegnil, dodajal je besede, ki v izvorniku niso bile uporabljene, četrti verz *Pobožnie zmówcie paciórek* se v Krakarjevem prevodu npr. glasi *lepó pobožno očenaš zmolite*. Trinajsterec je Krakar nadomestil z jamskim enajstercem tudi v elegiji *Ura*, kjer je posegel v kitično sestavo in po šestem verzu vpeljal vmesno štirivrstičnico, hkrati pa zabrisal kitično mejo po šestindvajsetem verzu.

Mickiewiczovi soneti so napisani kot silabični trinajsterci s cezuro po sedmem zlogu (7+6), končujejo jih naglasi na predzadnjem zlogu (paroksitonična klavzula). Vse od izdaj *Pisanic* in kasneje *Čbelice* je pri nas veljalo pravilo, »da se sodozložni silabični verzi prevajajo v slovenščino s trohejskimi ekvivalenti iste dolžine, lihozložni pa z jamskimi« (Tone Pretnar, *O verzih slovenskih prevodov Mickiewiczevih pesniških besedil*), zato so tako ravnali tudi naši prevajalci, pri prevajanju iz poljščine toliko bolj, saj so s tem ohranili paroksitonično klavzulo. Krakar je o trinajstercu napisal: »Bistvene zanj so ženske rime, ki so v poljščini tudi najbolj naravne in jih izvirmik nikjer ne zamenja za moške enozložnice, tako da jih nekako postavi tudi prevajalcu za pravilo, čeprav temu pravilu slovenski pesnik, vaju enako moških kot ženskih rim, ne more zmeraj slepo slediti.« Krakar to pravilo v sonetih upošteva, zato — poleg tega, da nadomešča poljski zlogovni in dvodelni trinajsterec z jamskim brez cezure — nikoli ne uvaja moške rime, medtem ko Pretnar v svojem prevodu *Resignacije* nikoli ne uporabi ženske, ter celo vpeljuje naglas na predpredzadnjem zlogu. Pretnarju torej paroksitonična klavzula v slovenskem prevodu ni bistvena, kot mu tudi ni bistveno ohranjanje razporeditve rim, kar je

opazno že v njegovem prevodu *Gospe Twardowske* (Tržiški tekstilec, 1971).

Rime v prevodih sonetov je Krakar razvrstil po naslednjem vzorcu: abba, cddc, efe, fef (ali fgg). Mickiewiczev vzorec je največkrat tak: abba, abba, cdc, dcd. Torej se je od rim v izvorniku vedno oddaljil tako, da je v drugi kvartini poiskal nove rime, v zadnji tercini pa je ponekod vpeljal zaporedno rimanje namesto verižnega. Poleg tega je nadaljeval izročilo inovativnega asonančnega ali nečistega rimanja (npr. *jočem — mogoče, vical — rdečica, balkonu — zatonu*), ki jo je pod Župančičevim vplivom v prevodno poezijo vpeljeval Vojeslav Mole, toda njegovega rimanja čez besedo (*ciprese — bude se*) Krakar ni nikjer realiziral. Opozoriti je treba še na zaporedno rimo v nesonetnem jambskem trinajstercu v prevodu pesmi *Do*** (Za ...)*: rima *nebu — zvedel* priključuje slovensko knjižnopogovorno različico [*zvedu*] in zato spada v posebno kategorijo. Petvrstičnico *Połaty się tży (Solze sem točil)* je Krakar prevedel brez notranjih rim in jih je nadomestil z eno samo prestopno (*otročstvo — uboštvu*); Jože Udovič jih je bil v svojem prevodu iz leta 1952 (*Pritekle solze so*) ohranil: *vroče — sijoče, majsko — rajsko, prešerno — nemirno, zorenja — trpljenja*.

Ker pomeni cezura po sedmem zlogu v silabičnem trinajstercu odmor za poudarjeno besedo, je poljski sonet tudi skladijsko dvodelen. Čeprav se zdi, da je Krakar v sonetu *Lauri* besedno mejo upošteval (le v dveh izmed štirinajstih verzov je ni), njegova cezura ni skladijsko utemeljena, npr. v verz *da sem s pogledom te in / s svojim glasom ganil*, kjer ne moremo več govoriti o dvodelnosti verza. Ustrezni poljski verz se glasi: *Jeśli cię mym spojrzeńiem, / jeśli głosem wzruszę*. Prešernu se je takšna dvodelnost posrečila v baladi *Prekop*, ki je napisana v nibelunški kitici (jambski trinajsterec s cezuro po sedmem zlogu), npr. uvodni verz *Bil nekđaj je mlad pevec, / ne bôgat, al' slopeč*. V nemških prevodih poljskih pesmi je ni dosledno ohranil: *der nicht mehr liebt, daß er gelliebt, nicht kann vergessen (Resignation)*. Zato lahko sklepamo, da ima cezura v silabičnem verz drugačno vlogo kot v silabotoničnem, saj v prvem, poleg predpisanega besednega premora, mnogokrat odloča o intonaciji verza, hkrati pa se dodatno uklanja normi, ker ni omejena z iktično metrično shemo.

Še nekaj besed o prevajanju Mickiewiczevega enajsterca. Tone Pretnar ugotavlja (Tone Pretnar, *O verz u slovenskih prevodov Mickiewiczevih pesniških besedil*), da so Mickiewiczeve dvodelne lirске enajsterece (5+6) slovenski prevajalci največkrat nadomeščali z jambskimi brez cezure (Tmovec, Debeljak, Udovič, Štefanova), s prepleti jambskih desetercev in osmercev (Udovič), s poljubnimi prepleti jamskega enajsterca z desetercem (Udovič, Štefanova), s prostim jambskim verzom (Prešeren, Udovič), redkeje z dvodelnimi padajočimi naglasnimi četverci (Debeljak) ali prepletom daktilskega enajsterca in deseterca (Štefanova). Krakar je omenjeno mero vedno nadomestil z jambskim enajstercem, vendar ga je dojel precej svobodno in ga »v prevajalski stiski« — kot je napisal ob izidu Kochanowskega — ponekod zamenjal z dvanajstercem, npr. verz *med vlado in ljudstvom sprava spet nastane (Materi Poljakinji)*. Rozka Štefan pa je v istem jambskoenajsterskem prevodu iz leta 1985 z naslovom *Poljski materi* tri verze podaljšala v trinajsterece. Glede drugih Krakarjevih prevodov enajsterca je vredno omeniti, da so od štirindevsetih verzov v *Velemojstru* štirje dvanajsterci, ostali pa enajsterci. Medbesedno mejo je tu uresničil v 66,6 %, vendar ni skladijsko utemeljena; Tine Debeljak jo je leta 1943 v prevodu iste pesmi z naslovom *Mojster mojstrov* v 54,5 %. Kitično zgradbo v prav tako enajsterskem verz *Kesanja zapravljevca* je Krakar razbil na dve oktavi, rimo je ohranil — le v zadnjih štirih verzih je namesto stalne prestopne uporabil oklepajočo.

Silabotonični verz je pri Mickiewiczzu redok, vendar opazen in »dosledno strofičen verz spevnega tipa«, kot ugotavlja poljska verzologinja Lucylla Pszczołowska. Slovenski prevajalci so doslej prevajali samo njegova jamska in anapestovska pesniška besedila; Krakarjev prevod se kar dvakrat loteva trohejskega osmerca ter mu v domači podobi daje povsem ekvivalentno obliko v dveh različicah istega pesemskega besedila — *To rozkwitę świeżo drzewa (To razcvelo sveže drevje)* in *Pieśń pielgrzyma (Romarjeva pesem)* — le da se v Romarjevi pesmi lirski subjekt ne identificira z avtorjem.

Za konec še tole. Poljski glagol *plątać się* pomeni *zapletati se* in ga je Krakar pomotoma zamenjal z glagolom *plakać (jokati)*, ker imata glagola podobno sedanjiško osnovo. Od tod na-

paka pri prevajanju naslovnega in hkrati uvodnega verza *Mówię z sobą, z innymi płacząc się w rozmowie* v *S teboj se pogovarjam, a ob drugih jočem*. Toda v tem verzu se skriva še ena napaka: *Mówię z sobą* je prevedeno kot *S teboj se pogovarjam*, prav bi bilo *Govorim s seboj*. Nerazumljiva je tudi prevodna množina v naslovu pesmi *Przyjaciele (Priatelji?)*, ko pa pesem vendar govori o prijateljstvu med Mieszkom in Leszkom, torej o dveh osebah, na kar nas opozarja

verz *Tam żył Mieszek, kum Leszka, i kum Mieszka Leszek*, ki ga je Krakar nerodno prevedel v *Tu Mieszek, kum Leszka in Mieszkov je kum živel*. Nekatere množinske oblike v tej pesmi bi moral Krakar spremeniti v dvojsinske, vendar jih ni (*Ziarnko dzielili na dwoje / zrnce lepó so razklali*), čeprav bi to lahko hitro opazil v devetem verzu *Rzekłbyś: dwój duch w jednym ciele*, ki ga je prevedel *recimo: srce je dveh v enem bilo*.

Klemen Pisk
Kranj

Obvestilo sedanjim in bodočim članom SDS

Ne predzadnji seji Upravnega odbora Slavističnega društva Slovenije v letu 1994 smo se dogovorili, da po kar nekaj letih znova pregledamo in dopolnimo seznam naših članov. S podatki o članstvu je navezadnje potrebno seznaniti tudi vse tiste, ki Društvo denarno podpirajo, tj. predvsem Ministrstvo za šolstvo in šport. Članarina 1000,00 SIT naj bi bila izhodiščna denarna osnova za najosnovnejše potrebe, kot so članske izkaznice, obvestila, vabila ipd. Sčasoma bi članom omogočili tudi popuste pri nakupu strokovne in znanstvene literature, predvsem pa strokovnih revij.

Denar za članarino bodo področna društva nakazovala na dosedanji žiro račun Slavističnega

društva 50 100 - 678 - 45 265 z dodano sklicno številko:

SD Celje:	-1-10
SD Jesenice:	-1-11
SD Koper:	-1-12
SD Koroška:	-1-13
SD Kranj:	-1-14
SD Ljubljana:	-1-15
SD Maribor:	-1-16
SD Novo Gorica:	-1-17
SD Novo mesto:	-1-18
SD Pomurje:	-1-19
SD Trst-Gorica-Videm:	-1-20

Upamo, da se bomo tako bolj organizirali, in zato tudi bolj uspešno reševali strokovne in stanovske težave.